

تئوری موسیقی

فصل سوم (فاصله در موسیقی)

بخش دوم: آشنایی با علایم عرضی

تهیه کننده : محمد علی مزینان کارشناس موسیقی

www.mazinanian.com

بمَل

دی یز

کُرَن

سُری

آشنایی با علائم عرضی (بِمَل - دی یز - گُرُن - سُرِی)

در تئوری موسیقی، نشانه‌ها و علامت‌هایی وجود دارد که می‌توانند نُت‌های موسیقی را به اندازه‌ی نیم پرده (حتی گاهاً یک پرده) بالا و پایین ببرند بدون اینکه نام نُت‌ها و موقعیت آنها روی خطوط حامل تغییر کند؛ به این علامت‌ها "علامت‌های تغییردهنده (آلتزه)¹" و یا "علامت‌های عرضی" می‌گویند. تمام این نشانه‌ها به جز آخرین مورد، اصالتشان به زبان فرانسه برمی‌گردد. در ادامه هر یک از این نشانه‌ها را باهم بررسی می‌کنیم:

دی یز (شارپ)

هرگاه علامت دی یز (#) سمت چپ یک نُت قرار بگیرد، آن نُت به اندازه‌ی نیم پرده بالا می‌رود و یا به عبارت دیگر، نُت نیم پرده زیرتر میشود که در این مواقع می‌گوییم نُت "دی یز" شده است. این علامت میتواند جلوی هر نُت موسیقی قرار بگیرد. اگر فاصله‌ی میان دو نُت پشت سر هم، یک پرده باشد و نشانه‌ی دیز سمت چپ نُت بَم تر گذاشته شود، طبیعتاً فاصله‌ی میان آن دو تبدیل به نیم پرده می‌شود. و هرگاه

¹آلتزاسیون: نت‌هایی را که علامت عرضی به خود می‌گیرند نتهای آلتزه Altre می‌گویند و عمل آلتزه کردن، آلتزاسیون نامیده می‌شود و معمولاً تغییرات لحظه‌ای و مقطعی در خط ملودی و یا آکورد بوجود می‌آورد.

فاصله میان دو نُت پی در پی، نیم پرده باشد و نشانه ی دیز سمت چپ نُت زیر تر قرار بگیرد، فاصله آن دو نُت تبدیل به یک پرده می شود.

نکته مهم:

تفاوت علامت هش (هشتگ) **#** و تفاوت با دی یز (شارپ) **#** همانطور که می بینید این دو علامت با هم متفاوت هستند و به دلیل اینکه در کیبورد کامپیوتر این علامت وجود ندارد از علامت هشتگ **#** به جای علامت دی یز (شارپ) **#** استفاده می شود می شود که درست نیست.

دوبل دی یز **# #**

هرگاه این علامت سمت چپ یک نُت قرار بگیرد، آن نُت را دوبار و هربار به فاصله ی نیم پرده بالا می برد. با استفاده از این نشانه میتوان نُت " دو- دیز" را بار دیگر نیم پرده بالا برد و نُت " دو- دوبل دیز" را بدست آورد که در موسیقی، این نُت عملاً با نُت " ر" همصدا است اما همچنان آن نُت را " دو- دوبل دیز" می خوانند.

b بَمَل

هرگاه علامت بَمَل (**b**) سمت چپ نُت قرار بگیرد، آن نُت را نیم پرده پایین می آورد (بَم تر می کند). این نشانه نیز مانند علامت دی یز میتواند جلوی هر نُت موسیقی قرار بگیرد. برای آنکه فاصله ی یک پرده تبدیل به فاصله ی نیم پرده شود، نشانه ی بَمَل باید قبل از نُت زیرتر نوشته شود و برای تبدیل کردن یک فاصله ی یک پرده ای به فاصله ی نیم پرده ای، علامت بَمَل باید جلوی نُت بَم تر قرار داشته باشد.

دوبل بَمَل **bb**

هرگاه این علامت سمت چپ یک نُت گذاشته شود، آن نُت دوبار و هربار به فاصله ی نیم پرده پایین می آید. برای مثال اگر بخواهیم نُت " می بَمَل" را نیم پرده پایین بیاوریم، نُت "می- دوبل بَمَل" به وجود می آید که عملاً با نُت " ر" همصدا است.

سُری

هرگاه علامت سُری (♯) سمت چپ نُت قرار بگیرد، آن نُت را یک چهارم (ربع) پرده بالاتر می آورد (زیرتر می کند). برای مثال نت " دو سُری " میان دو نت " دو " و " دو دیز " قرار دارد.

کُرُن

هرگاه علامت کُرُن (♭) سمت چپ نُت قرار بگیرد، آن نُت را یک چهارم (ربع) پرده پایین تر می آورد (بم تر می کند). برای مثال سی کُرُن " بین نُت های " سی " و " سی بمَل " قرار دارد.

بکار

هرگاه این علامت سمت چپ نُتی که قبلاً دیز، بمَل، سُری یا کُرُن شده بود، گذاشته شود، اثر نشانه ی قبلی را خنثی می کند. ونت تغییر یافته را به حالت اصلی بر می گرداند.

اصطلاحات دیز و بمَل مربوط به موسیقی جهانی و سُری و کُرُن ویژه موسیقی ایرانی است (سُری و کرن) توسط استاد علینقی وزیر ابداع شده اند. وی این کار را با استفاده از حروف ابجد انجام داده است. هر یک از این (حروف) به ترتیب زیر با یک عدد ارتباط دارند:

جدول حروف ابجد

حرف	عدد	حرف	عدد	حرف	عدد
الف - أ	1	ب	2	ج	3
د	4	ه	5	و	6
ز	7	ح	8	ط	9
ی	10	ک	20	ل	30
م	40	ن	50	س	60
ع	70	ف	80	ص	90
ق	100	ر	200	ش	300
ت	400	ث	500	خ	600
ذ	700	ض	800	ظ	900
غ	1000				

همان گونه که می بینید اعداد مربوط به حروف اسم علینقی به شرح زیر می باشد.

ع = ۷۰، ل = ۳۰، ی = ۱۰، ن = ۵۰، ق = ۱۰۰، ی = ۱۰

اکنون اگر این اعداد را با هم جمع کنیم عدد ۲۷۰ حاصل می شود. مرحله بعدی این است که این عدد حاصله را به مجموع سه عدد تبدیل کنیم. علینقی وزیری آن را ۲۰۰ و ۵۰ در نظر گرفته است و یک بار به صورت ، یک بار به صورت مجموع اعداد ۲۰ و ۲۰۰ و ۱۰۰ . اگر هر کدام از این مجموعه ها را دوباره با جدول فوق ، مجموع اعداد ۶۰ تطبیق دهیم، به ترتیب، حروف زیر به دست می آیند :

۲۰ = ک، ۲۰۰ = ر، ۵۰ = ن، ۲۷۰ = که می شود گَرَن
و ۶۰ = س، ۲۰۰ = ر، ۱۰ = ی، ۲۷۰ = که می شود سَرِی

ریزپرده یا میکروتون :

ریزپرده یا میکروتون به فرانسوی (microtone) اصطلاحی است که برای توصیف فواصل کوچکتر از نیم پرده در موسیقی بکار می رود .

موسیقی ریزپرده‌ای یا موسیقی میکروتونال به فرانسوی (microtonal) نوعی از موسیقی است که در آن از ریزپرده‌ها استفاده می‌شود.

اندازه‌ی ریزپرده‌ها در انواع مختلف موسیقی تفاوت دارد؛ همچنین در موسیقی نقاط مختلف دنیا از نام‌ها و نشانه‌های مختلفی برای نامیدن و نمایش ریزپرده‌ها استفاده می‌شود. موسیقی سنتی ایران و موسیقی عربی و ترکی از جمله رایج‌ترین انواع موسیقی ریزپرده‌ای هستند، اما کاربرد ریزپرده‌ها در موسیقی اندونزی، هندوستان، ونزوئلا، ژاپن یونان باستان و موسیقی معاصر غرب نیز گزارش شده‌است.

مفهوم ریزپرده در موسیقی با مفهوم ربع پرده ارتباطی تنگاتنگ دارد. در موسیقی مبتنی بر اعتدال مساوی، ریزپرده‌هایی که دقیقاً نصف یک نیم‌پرده باشند را می‌توان به درستی ربع پرده نامید. در تئوری معاصر موسیقی عربی، ریزپرده‌ها به صورت ربع پرده تعریف می‌شوند. برخی از نظریه‌پردازان تئوری موسیقی ایرانی هم اصطلاح ربع پرده را برای توصیف فواصل ریزپرده‌ای به کار می‌برند، اما برخی دیگر از صاحب‌نظران معتقدند از آنجا که فواصل ریزپرده‌ای در موسیقی ایرانی دقیقاً نصف یک نیم‌پرده نیستند و کوک سازهای ایرانی هم به روش اعتدال مساوی انجام نمی‌شود، **استفاده از لفظ ربع پرده برای توصیف این فواصل نامناسب است.**